

Förväntad övergång till utbildning på forskarnivå vid olika lärosäten

I genomsnitt är det drygt fem av hundra studenter som påbörjar utbildning på forskarnivå efter sin grundexamen¹, men andelen varierar mellan olika lärosäten. Med några undantag är det en lägre andel som påbörjar forskarutbildning bland de som examinerats vid de mindre och medelstora lärosätena än vid de större. Till största delen beror denna skillnad på olikheter i utbildningsutbudet. Tar man hänsyn till ett lärosätes utbildningsutbud i grundutbildningen, visar det sig att andelen som påbörjat forskarutbildning ligger nära den andel som förväntas utifrån hur andelen ser ut totalt sett i riket för dessa utbildningar.

Huvudfrågan i denna analys är hur övergången till utbildning på forskarnivå vid ett lärosäte förhåller sig till övergången i riket då hänsyn tas till lärosätets utbildningsutbud (som här återges av hur de examinerade fördelar sig på olika examina), samt de examinerades kön och ålder. Är övergången vid lärosätet lägre eller högre än den man kan förvänta sig utifrån den motsvarande övergången i riket? I en tidigare undersökning från 2007 visade det sig att övergången till forskarutbildning till största delen bestämdes av lärosätenas utbildningsutbud.²

Analysen utgår från uppgifter om dem som examinerades i högskolans grundutbildning under läsåren 2002/03–2006/07 och som påbörjat forskarutbildning vid det egna eller annat svenskt lärosäte till och med läsåret 2010/11. Denna analys gäller således påbörjad forskarutbildning enbart i Sverige bland dem som examinerades i grundutbildning vid ett svenskt lärosäte under en viss period. De som påbörjat forskarutbildning utomlands eller utan att ha tagit ut examen i grundutbildningen ingår inte.

En standardiserad övergångsandel för riket bildar den måttstock vilken lärosätets andel jämförs med, dvs. hur övergången i riket skulle se ut om samma förhållanden rådde som vid lärosätet. De förhållanden som det tas hänsyn till i beräkningen av den standardiserade övergångsandelen är hur de examinerade vid respektive lärosäte fördelar sig på olika *examina*³, samt de examinerades *kön* och *ålder*⁴. Den standardiserade över-

¹ Övergången till utbildning på forskarnivå har studerats för de som är examinerade från grundutbildningen 2002/03–2006/07, dvs. innan nuvarande examensordning infördes juli 2007.

² Övergång till forskarutbildning vid mindre och medelstora lärosäten. Statistisk analys 2007/4, Högskoleverket.

³ Totalt 549 olika kombinationer av examina och inriktningar för att ta hänsyn till lärosätenas olika utbildningsutbud.

⁴ Fem åldersgrupper, -24 år, 25-29 år, 30-34 år, 35-39 år och 40- år.

gångsandelens benämns omväxlande som motsvarande övergångsandel i riket eller *förväntad övergångsandel*, mot vilken den *faktiska övergångsandel* vid ett lärosäte jämförs.

Det visar sig i beräkningarna av övergångsandelarna i riket att de examinerades köns- och ålderssammansättning inte har någon större betydelse för resultaten. Tar man hänsyn till vilka examina som avlades vid lärosätet, liknar oftast köns- och ålderssammansättningen den i riket. Så man bör hålla i minnet att de standardiserade övergångsandelarna för riket huvudsakligen påverkats av hur de examinerade vid lärosätet fördelat sig på olika examina och inte deras kön och ålder.

Resultaten redovisas i en tabell där den faktiska övergången till forskarutbildning bland de examinerade vid lärosätet jämförs med den förväntade övergången. Övergången redovisas för lärosäten där minst 1 000 studenter avlade en grundexamen under den studerade perioden.

Stor variation mellan lärosäten ...

Under läsåren 2002/03–2006/07 examinerades drygt 236 000 personer i grundutbildningen, varav nästan 12 000 eller 5,1 procent hade fortsatt till forskarutbildning t.o.m. läsåret 2010/11. Hur stor andel av de examinerade som fortsätter till forskarutbildning varierar stort mellan olika lärosäten. Vid Uppsala universitet hade 10,6 procent av de examinerade påbörjat forskarutbildning, medan 0,6 procent av de examinerade vid Högskolan Väst hade gjort detta.

En tydlig skillnad mellan Uppsala universitet och Högskolan Väst är att den senare har betydligt större andel examinerade inom vårdutbildning – ett område där det är jämförelsevis få som fortsätter till forskarutbildning. Andelen som examinerades inom sjuksköterskeutbildning var 25 procent vid Högskolan Väst, medan motsvarande andel vid Uppsala universitet var 5 procent. Vid Uppsala universitet var det framförallt många (till antalet) av dem med civilingenjörsexamen, apotekarexamen, läkarexamen samt magisterexamen inom biologi och biokemi som påbörjade forskarutbildning. Dessa examina förekom inte vid Högskolan Väst.

Dessa förhållanden vid Uppsala universitet och Högskolan Väst visar tydligt att utbildningsutbudet kan se olika ut mellan lärosäten och att detta har betydelse för övergången till forskarutbildning.

... men ändå som förväntat

En stor del av variationen i övergångsandelar mellan lärosäten beror alltså på att utbildningsutbudet varierar. En ofta avgörande skillnad är att de mindre och medelstora lärosätena i regel har en förhållandevis stor andel lärarutbildning och/eller utbildningar inom vård och omsorg, där det är ovanligt att de examinerade fortsätter till forskarutbildning. Så om man vill få en uppfattning om övergången bland examinerade vid ett lärosäte är förhållandevis stor eller liten, är en direkt jämförelse med andra lärosäten tämligen missvisande.

Om man istället bedömer övergångsandelens för ett lärosäte i förhållande till det egna utbildningsutbudet, får man en bättre uppfattning om övergången till forskarutbildning är förhållandevis stor eller liten – hur den faktiska andelen som fortsätter till forskarutbildning förhåller sig till den andel man kan förvänta sig utifrån de examina som avlades vid lärosätet.

Andel (procent) av de examinerade i högskolans grundutbildning läsåren 2002/03 till 2006/07 som övergått till utbildning på forskarnivå fram till och med läsåret 2010/11 vid lärosäten där minst 1 000 studenter avlade en grundexamen.

Lärosäte	Antal examinerade	Faktisk övergångsandel*	Förväntad övergångsandel**
Universitet			
Göteborgs universitet	20 330	5,5	5,6
Lunds universitet	19 464	7,8	7,6
Uppsala universitet	16 458	10,6	9,3
Linköpings universitet	14 968	6,6	7,0
Umeå universitet	14 650	6,7	6,4
Stockholms universitet	14 033	7,3	6,5
Kungl. Tekniska högskolan	10 029	9,0	8,5
Örebro universitet	7 403	2,0	2,2
Karolinska institutet	7 380	7,1	6,5
Karlstads universitet	6 785	2,2	2,9
Chalmers tekniska högskola	6 593	7,7	8,1
Luleå tekniska universitet	6 516	5,9	5,0
Växjö universitet	6 099	2,3	2,7
Sveriges lantbruksuniversitet	3 112	9,6	10,8
Handelshögskolan i Stockholm	1 420	4,4	3,5
Högskolor			
Malmö högskola	9 387	1,9	1,9
Lärarhögskolan i Stockholm	9 027	2,2	2,0
Högskolan i Jönköping	6 529	1,0	1,6
Mälardalens högskola	6 283	2,0	2,7
Mittuniversitetet	6 280	2,0	2,2
Högskolan i Borås	5 304	1,3	1,7
Högskolan Dalarna	4 416	1,1	2,2
Högskolan i Gävle	4 366	1,0	1,6
Högskolan i Kalmar	4 229	2,4	3,6
Högskolan Kristianstad	4 130	1,0	1,4
Högskolan i Halmstad	4 013	1,4	2,3
Högskolan i Skövde	3 498	2,3	3,0
Högskolan Väst	3 469	0,6	1,3
Södertörns högskola	2 502	5,0	4,6
Blekinge tekniska högskola	2 496	2,8	3,5

* Andel (%) vid lärosätet som påbörjat forskarutbildning.

** Andel (%) man kan förvänta sig påbörja forskarutbildning då hänsyn tagits till hur de examinerade vid lärosätet fördelar sig på olika examina, kön och åldersgrupper.

Då man jämför den faktiska övergången vid lärosätena med den övergång man kan förvänta sig utifrån sammansättningen av examina och de examinerades kön och ålder, blir det samlade intrycket att det i allmänhet inte är så stora skillnader. För de flesta lärosäten är skillnaden mindre än en procentenhet. Övergången till forskarutbildning vid olika lärosäten tycks sålunda vara ungefär den man kan förvänta sig utifrån utbildningsutbudet.

Den största avvikelsen mellan faktisk och förväntad övergång finns vid Uppsala universitet, vars faktiska övergångsandel är 1,3 procentenheter högre än den som kan förväntas. Totalt sett var det alltså något vanligare att påbörja en utbildning på forskarnivå bland de examinerade vid Uppsala universitet jämfört med dem med samma examina i riket.

Även om skillnaderna mellan faktisk och förväntad övergång är tämligen små, kan man ändå notera att bland mindre och medelstora lärosäten är det vanligare att den faktiska övergången är lägre än den förväntade. Bland de högskolor som under perioden hade fler än 1 000 examinerade var den faktiska övergången lägre än den förväntade vid tolv av femton lärosäten, vilket är 80 procent. Motsvarande andel bland de mindre universiteterna (färre än 10 000 examinerade under perioden) var 63 procent, fem av åtta lärosäten. Bland de sju största universiteterna var den faktiska övergången något lägre än den förväntade vid två av lärosätena, eller 29 procent.

Några förklaringar

Vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) är det många av de examinerade som fortsätter till forskarutbildning, men den faktiska övergångsandelen var ändå 1,2 procentenheter lägre än den förväntade. Främst beror detta på att bland dem som tog en magisterexamen inom biologi och biokemi vid SLU, var det färre än förväntat som fortsatte vidare till forskarutbildning – 28 procent mot 38 procent i riket.

Även om examensbenämningen är densamma – magisterexamen inom biologi och biokemi – kan det ändå finnas signifikanta skillnader mellan lärosätena i utbildningens innehåll. Skillnader som kan innebära olika förutsättningar för vidare studier, eller om man vänder på det, olika förutsättningar för det kommande arbetslivet. Ser man på andelen av de magisterexaminerade inom biologi läsåret 2006/07 som var etablerade på arbetsmarknaden 2008, var andelen 70 procent för SLU mot genomsnittet på 61 procent.⁵

Det kan finnas variationer mellan lärosäten rörande i vilken mån en utbildning är forskningsförberedande. Det kan finnas skillnader i ämnesdjup och bredd, som gör studenter vid vissa miljöer bättre förberedda för forskarstudier, även om deras examen har samma benämning.

⁵ Etableringen på arbetsmarknaden. Rapport 2010:19 R. Högskoleverket.

Sådana olikheter innebär att vi i analysen inte fullt ut tar hänsyn till lärosätens utbildningsutbud, något som till del kan förklara skillnader mellan den faktiska och förväntade övergångsandelen vid lärosätena.

Men även om utbildningarna är jämförbara till innehållet, kan en svagare forskningsanknytning vid vissa högskolor och examina påverka benägenheten att påbörja forskarstudier. I miljöer där forskning och forskarutbildning uppfattas som något ovanligt, kan det upplevas som ett större steg att fortsätta till forskarutbildning, än i miljöer där detta är ett mer naturligt inslag.

En nackdel för dem som examinerats från mindre eller medelstora lärosäten är att dessa, förutom de nya universiteten, inte kan erbjuda forskarutbildning eller så är forskarutbildningen begränsad till ett visst område. Att påbörja forskarutbildning innebär i många fall att man får byta bostadsort, vilket kan få möjliga forskarstuderande att tveka.

En annan viktig omständighet är hur rekryteringen till forskarutbildningen går till – hur tillgänglig är utbildningen för sökande från andra lärosäten? Det kan vara en fördel att ha studerat på grundläggande nivå vid samma lärosäte eller institution som där man avser att studera på forskarnivå. Även vid ett formaliserat antagningsystem med tydliga och öppna regler kan det vara en fördel att vara ett välbekant ansikte i konkurrensen med andra sökande.